

מפת הדרכים: מקטניות לקרבן פסח
The Roadmap: from Qitniyoth to Qorban Pesah

1. טור אורח חיים סימן תנג

אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשכולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל. וכן בכל מיני קטניות.

ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן.

2. בית יוסף אורח חיים סימן תנג

ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות וכו' וחומרא יתירה היא זו. גם רבינו ירוחם (נ"ה ח"ג מא.) כתב אותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטניות מבושלים בפסח מנהג שטות הוא זולתי אם הם עושים להחמיר על עצמם ולא ידעתי למה עכ"ל:

ובהגהות מיימוניות פרק ה' (ה"א דפו' קושטא) כתב בשם סמ"ק (סי' רכב עמ' ולא הגהות הר"ף אות יב) על הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים איסור לאכלם בפסח וכן ה"ר שמואל מאוירא אבל ה"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר וקשה מאד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור (עי' פסחים נ:.) ונראה שלא נהגו בו איסור משום חימוץ דלא טעו אינשי בזה דתינוקות של בית רבן יודעין אותו דבפירוש אמרין בגמרא (לה.) דאינו בא לידי חימוץ אלא חמשה מינים בלבד אלא אסרום משום דדגן מעשה קדרה וקטנית מעשה קדרה גזירה הא אטו הא וגם יש מקומות שעושין פת מקטנית ואתי לאיחלופי בדייסא שהוא מעשה קדרה אבל מיני ירקות דלא דמי לדגן כלל לא אתי לאיחלופי וגם פעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררו יפה והחרדל כמו כן יש לאסרו בפסח משום דהוא מידי דמידגן (עי' נדרים נה.) אף על גב דבימיהם היה מותר מכל מקום עתה יש להחמיר בדורות הללו שאינם בקיאים כל כך באיסור והיתר כדורות הראשונים כדפירש רב סעדיה גאון עכ"ל וגם המרדכי כתב בפרק כל שעה (סי' תקפח) כל זה בשם סמ"ק (שם) ולית דחש לדברים הללו זולתי הא שכנזים:

3. תלמוד בבלי פסחים נ, א

משנה: מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת.

הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם אמר אביי הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לא"י אי נמי מבבל לא"י אבל מא"י לבבל לא כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו רב אשי אמר אפילו תימא מא"י לבבל הני מילי היכא דאין דעתו לחזור ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה.

4. תלמוד בבלי חולין יח, ב

השוחט בשאר טבעות אע"פ שאין מקיפות את כל הקנה הואיל ומקיפות את רוב הקנה שחיטתו כשרה ומוגרמת פסולה. העיר רבי חנינא בן אנטיגנוס על מוגרמת שהיא כשרה
כי סליק רבי זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל. אמרי ליה לאו מאתריה דרב ושמואל את ?

עמוד 2

ור' זירא לית ליה נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם?

רב אשי אמר אפילו תימא מבבל לארץ ישראל — הני מילי היכא דדעתו לחזור, ר' זירא אין דעתו לחזור הוה.

5. טור אורח חיים סימן תסח

ההולך ממקום שנהגו לעשות למקום שלא נהגו, או איפכא, יש לו לעשות כמנהג המקום שדעתו להשתקע שם. אם דעתו להשתקע במקום שבא שם, יעשה כמנהגם בין לחומרא בין לקולא. ואם דעתו לחזור למקומו ינהג כמנהג אנשי מקומו.

6. מור וקציעה ליעב"ץ (גם בשם אביו החכם צבי) אורח חיים סי' תנג

"ובשעת הדחק ודאי יש להתיר גם כל הקטניות... שהרי אפילו רבינו בעל הטורים שהיה אשכנזי, ובימיו כבר התחיל מנהג חומרא זו, לא השגיח בה, וכתב 'וחומרא יתירה היא ולא נהגו בה', מכלל שלא קבלוה אבותינו האשכנזים ז"ל בימיו... וכמה פוסקים חושבים אותה לשטות ומנהג טעות שאין צריך אפילו חרטה והתרה....

ומעידני על אבי מורי הרב זצ"ל [=החכם צבי] כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי אישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא, ונפק מיניה חורבא ומכשול באיסר חמץ גמור. כי מתוך שאין מיני קטניות מצויים להמון לאכול ולשבו, צריכין לאפות לחם מצה הרבה, בפרטות העניים ומי שבני ביתו מרובים... מוכרחים על כרחם להספיק להם מצה די לחמם... מתוך כך אינם נזהרים העיסה כראוי וכחובה, עושים אותה גדולה הרבה ושהים עליה מאוד, קרוב הדבר שנכשלים באיסור כרת רחמנא ליצלן.

גם המצות עומדים להם ביוקר, ואין יד כל אדם משגת לעשותם די הצורך... וקטניות נמצאים בזול בלי טורח ובהיתר, ואתו אמנועי משמחת יום טוב בסיבת חומרא שאין לה טעם וריח.

לכן אשרי שיאחז צדיק דרכו, יתן אוכל למכביר, וניפץ את עוללי החומרות הזרות אל סלע...

על כן אני אומר בטח — המבטל מנהג זה של מניעת אכילת קטניות (והדומה לו ממנהגים גרועים כאלה) יהי חלקי עמו... וכל ימי הייתי עומד ומצפה מתי יבוא לידי ואפרסם דעת אמ"ה להפקיע חבל חומרות כאלו שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בהן...."

7. מתוך מאמר של הרב דוד ח"י בר-חיים

"ומאחר שהמנהג להימנע מאכילת קטניות בפסח מעולם לא היה מנהג המקום בארץ ישראל — ואף היום אין זה מנהג המקום, שהרי רק חלק מהציבור נוהג כן.

ואילו היה כאן מנהג-מקום המחייב אותנו באמת — אף הספרדים היו מחוייבים לנהוג כן. ממילא אין תוקף הלכתי למנהג זה כלל."